

Η Αποκατάσταση και επανάχρηση του Αρχοντικού Ταβανιώτη Μαρώνεια

Δημήτρης Μάτσας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το παραδοσιακό τμήμα του σημερινού οικισμού της Μαρώνειας αποτελούσε, μαζί με την παλιά πόλη της Ξάνθης, τους δυο πιο σημαντικούς αρχιτεκτονικούς πυρήνες στην Ελληνική Θράκη. Όμως, όσο αφορά τη Μαρώνεια, η ερήμωση και ερείπωση που συντελέστηκε με ρυθμούς γεωμετρικής προόδου κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες, είχε ως αποτέλεσμα τη διατήρηση μόνο ελάχιστων ιχνών από την εξαιρετικά σημαντική αυτή πολιτιστική κληρονομιά. Με σκοπό τη διάσωση ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος της κληρονομιάς αυτής, αποφασίστηκε η αγορά από το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού του Αρχοντικού Ταβανιώτη, που βρίσκεται ΝΑ του μητροπολιτικού ναού του Ιωάννου Προδρόμου. Το αρχοντικό αυτό, που κτίστηκε ανάμεσα στα 1880 και 1885 από τον Παρράσιο Ταβανιώτη, αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα της οικιστικής αρχιτεκτονικής στη Θράκη και χαρακτηριστικό τύπο συνεύρεσης στοιχείων του θρακιώτικου παραδοσιακού αγροτικού σπιτιού με επείσαστα αστικά. Μετά τις εργασίες συντήρησης-αποκατάστασης που ακολούθησαν, το Αρχοντικό σήμερα φιλοξενεί μια διαχρονική έκθεση αρχαιοτήτων και εποπτικού υλικού με θέμα τη Μαρώνεια και τον Ίσμαρο, ενός ιστορικού γεωγραφικού χώρου με ιδιαίτερα πλούσια πολιτιστική εξέλιξη από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Μαρώνεια, Ίσμαρος, παραδοσιακός οικισμός Μαρώνειας, Αρχοντικό Ταβανιώτη, αποκατάσταση, επανάχρηση, διαχρονική έκθεση αρχαιοτήτων

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τη φιλολογική μαρτυρία η Μαρώνεια ιδρύθηκε από Χιώτες αποίκους στη θρακική ακτή. Ωστόσο, οι συνθήκες του Ελληνικού αποικισμού στην περιοχή παραμένουν αδιευκρίνιστες. Η ελληνιστική, ρωμαϊκή και βυζαντινή Μαρώνεια, βρισκόταν στους ΝΔ πρόποδες του Ισμάρου μέχρι και την παραλία του Αγίου Χαράλαμπου. Ο Ίσμαρος αναφέρεται σε δυο γνωστά χωρία της ι ραψωδίας της Όδυσσειας¹ πρώτα ως η πόλη και η χώρα του Θρακικού φύλου των Κικόνων που λεηλάτησε ο Οδυσσέας μετά την αναχώρησή του από το Ίλιον, στη συνέχεια ότι προστατευόταν από τον Απόλλωνα, ο ιερέας του οποίου Μάρων κατοικούσε στο άλσος του Θεού. Η χώρα της Μαρώνειας, εκτεινόταν από τις ανατολικές και βόρειες υπώρειες του Ισμάρου στα ανατολικά μέχρι τις κοιλάδες των ποταμών Κουρού και Φιλιουρί, ο οποίος συνήθως ταυτίζεται με τον ποταμό Λίσο που αναφέρει ο Ηρόδοτος², και τη λίμνη Ισμαρίδα δυτικά.

Ο λόφος του Βράχου, στο ΝΑ τμήμα της πεδιάδας της Ροδόπης, ΒΑ του Ισμάρου, είναι πηγή ενός πυριτικού πετρώματος το οποίο στην προϊστορία και στα ιστορικά χρόνια χρησιμοποιήθηκε ως πρώτη ύλη για λίθινα εργαλεία. Η παλαιότερη λατόμευση του πυριτόλιθου του Βράχου χρονολογείται στο τέλος της Μέσης και την αρχή της Ανώτερης Παλαιολιθικής περιόδου³ Τμήμα των ηφαιστειακών σχηματισμών του τεκτονικού βυθίσματος των Πετρωτών αποτελεί και το λατομείο μυλόπετρας που λειτούργησε, άγνωστο από πότε, ως τα προπολεμικά χρόνια⁴ Μια υπαίθρια θέση της Μέσης Παλαιολιθικής εντοπίστηκε 3 περίπου χλμ. βόρεια του Βράχου. Η τούμπα της Κρωβύλης στην ίδια περιοχή χρονολογείται από τη Μέση Νεολιθική (ca. 5800-5300 π.Χ.)⁵ Στη Νεότερη Νεολιθική (ca. 5300 -3800 π.Χ.) τοποθετείται ο προϊστορικός οικισμός των Προσκυνητών,

¹ 1 Στίχοι 39-40, 196-201.

² Βιβλίο 7 (Πολύμνια), 108, 9 και 109, 2.

³ AMMERMAN et al. 1999, 211: εικ. 17.1· ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ και ΦΩΤΙΑΔΗΣ 2000· ΦΩΤΙΑΔΗΣ et al. 2003· ΕΦΣΤΡΑΤΙΟΥ και AMMERMAN 2004, 187· ΦΩΤΙΑΔΗΣ 2008.

⁴ ΚΟΣΙΑΡΗΣ και ΜΙΧΑΗΛ 2009, 9.

⁵ AMMERMAN et al. 2008, 143-145.

στους ΝΔ πρόποδες του Ισμάρου⁶. Ανάμεσα στα χωριά Προσκυνητές και Μαρώνεια η σπηλιά της Μαρώνειας κατοικήθηκε για πρώτη φορά στη Νεότερη Νεολιθική. Η κατοίκηση συνεχίστηκε στην Πρώιμη Εποχή Χαλκού (ca. 3η χιλιετία π.Χ.), στην Ύστερη Εποχή Χαλκού (ca. 14ος-12ος αι. π.Χ.), την Πρώιμη Εποχή Σιδήρου (ca. 11ος – 7ος αι. π.Χ.), και στα μεσαιωνικά χρόνια (ca. τέλη του 12ου – αρχές 13ου αι.)⁷. Ανάλογη ακολουθία εμφανίζουν από τη Νεότερη Νεολιθική μέχρι και την Πρώιμη Εποχή Σιδήρου οι δυο σπηλιές στη θέση Ίν Ντερέ κοντά στο χωριό Στρώμη, στις ΒΑ πλαγιές του Ισμάρου⁸. Η ακρόπολη του *Κρεμαστού* είναι η κυριότερη ανεσκαμμένη θέση της

Εικ. 1: Αεροφωτογραφία της σύγχρονης Μαρώνειας

Ύστερης Εποχής Χαλκού – Πρώιμης Εποχής Σιδήρου που σχετίζεται με τη Θρακική πολιτιστική παράδοση. Διαρθρώνεται σε δυο τμήματα, ένα μικρότερο και ψηλότερο και ένα πολύ μεγαλύτερο χαμηλότερο⁹. Με βάση την κεραμική η, ακρόπολη χρησιμοποιήθηκε κυρίως από την Ύστερη Χαλκοκρατία (ca. 14ος-13ος αι. π.Χ.) μέχρι τον 7ο αι. π.Χ., αλλά και σε μεταγενέστερες περιόδους. Η ισχυρή ακρόπολη του Άι-Γιώργη ταυτίστηκε με την πόλη των Κικόνων Ισμάρα ή Ίσμαρο και χρονολογείται στον 9ο και 8ο αι. π.Χ., αλλά χρησιμοποιήθηκε ως οχύρωση και σε μεταγενέστερες περιόδους¹⁰.

Η μέχρι σήμερα ανασκαφική έρευνα¹¹ της αρχαίας Μαρώνειας έφερε στο φως έναν ναό του δευτέρου μισού του 4ου αι. π.Χ., πιθανόν του Διονύσου, το θέατρο της πόλης, που κατασκευάστηκε την πρώιμη Ελληνιστική Περίοδο (τέλος 4ου-αρχές 3ου αι. π.Χ.), οικοδομικά κατάλοιπα δυο τουλάχιστον ελληνιστικών οικιών, η μια με ψηφιδωτό δάπεδο, μια μεγάλη διώροφη κατοικία (τέλος του 4ου – πρώτο μισό του 2ου αι. π.Χ.), δυο πιθανόν δημόσια κτίρια Ελληνιστικής εποχής, την αγορά, ένα μνημειακό Αδριάνειο Πρόπυλο, ένα υστερορωμαϊκό κτίριο μεγάλων διαστάσεων που συνδέεται με την εμπορική δραστηριότητα του λιμανιού (horreum) με πλακόστρωτο δρόμο, τάφους Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής εποχής και διάφορα οικοδομικά κατάλοιπα, ενώ η ελληνιστική οχύρωση της πόλης έχει συνολικό μήκος 10.000 μ. περίπου και περικλείει έκταση 4.000 στρεμμάτων.

⁶ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ et al. 1987· ΕΦΣΤΡΑΤΙΟΥ 1996, 569-571.

⁷ Βλ. ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ 1973, 87-88· ΠΑΝΤΗ και ΜΥΤΕΛΕΤΣΗΣ 2008· ΠΑΝΤΗ και ΜΠΑΧΛΑΣ 2010.

⁸ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ 1961, 5 και 1963, 260· ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ 1973, 88-90.

⁹ ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ 1973, 90-93 και ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ 1974, 86-90.

¹⁰ ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ 1973, 97-101 και ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ 1974, 90-93.

¹¹ PSOMA et al. 2008, lvii κ.ε.

Η περιοχή της Μαρώνειας κατέχει σημαντική θέση και στην πολιτιστική εξέλιξη της Βυζαντινής

Εικ. 2: Το Αγροτικό σπίτι στη Μαρώνεια

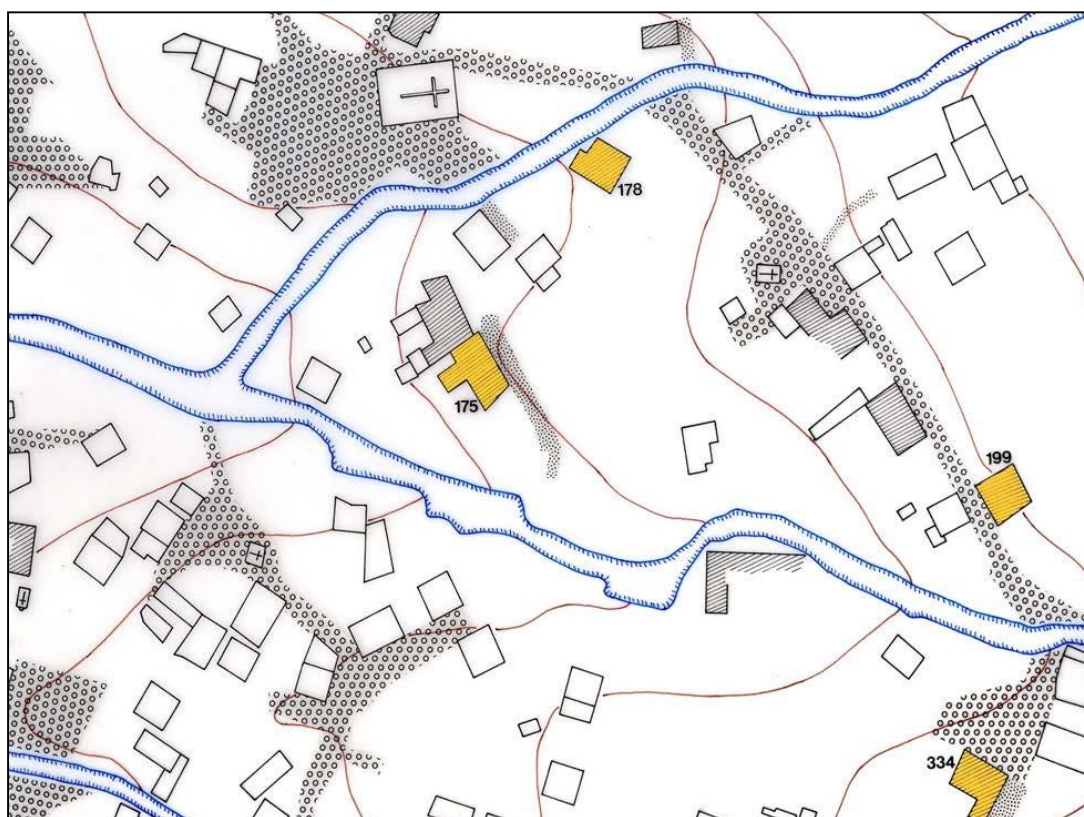
Θράκης. Η πόλη άκμασε την παλαιοχριστιανική περίοδο κι επιβίωσε στους «σκοτεινούς» 7ο και 8ο αιώνες. Από τον 9ο-10ο αι. μέχρι τον 13ο αι. εμφανίζεται ως οχυρωμένος οικισμός, έδρα βασιλικού αξιωματούχου κι επισκόπου, κέντρο της αγροτικής και βιοτεχνικής ζωής, λιμάνι στον δρόμο προς την Καλλίπολη και την Κωνσταντινούπολη. Στην παραλία της Σύναξης, 12 ακριβώς απέναντι από τη Σαμοθράκη και το Ιερό των Μεγάλων Θεών, ανασκάφηκε τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική του 5ου–6ου αι. στην κατασκευή της οποίας χρησιμοποιήθηκαν πολλά μαρμάρινα μέλη της Ρωμαϊκής εποχής, ίσως ενός Αδριάνειου ηρώου Μάρωνος. Οι προσκυνητές και οι υποψήφιοι για μύηση στα ονομαστά μυστήρια που περίμεναν στη Σύναξη για να περάσουν απέναντι φιλοξενούνταν σ' έναν ξενώνα με πολλά και διαφορετικών εποχών δωμάτια, τα κατάλοιπα του οποίου σώζονται κοντά στη θάλασσα. Στα ερείπια της βασιλικής της Σύναξης ιδρύθηκε τον 9ο-10ο αι. μοναστήρι που εγκαταλείφθηκε στα μέσα του 13ου αι. Στην περιοχή του λιμανιού της αρχαίας και βυζαντινής Μαρώνειας ανασκάφηκε τρίκλιτη βασιλική του 5ου-6ου αι. με μοναδικά ψηφιδωτά δάπεδα, στα ερείπια της οποίας ερευνήθηκε και μια γειτονιά με κατοίκηση από τον 9ο-10ο αι. έως το β' μισό του 13ου αι.¹² ΒΔ της βασιλικής ανασκάφηκε σύνολο τριών διαδοχικών χρονολογικά ναών, που πιθανόν κατασκευάστηκαν πάνω σε παλαιότερη βασιλική: ο εγγεγραμμένος σταυροειδής ναός του 12ου αι. ταυτίστηκε με τον μεσοβυζαντινό Επισκοπικό ναό της Μαρώνειας, κάτω από το δάπεδο του οποίου βρέθηκε η κόγχη μονόχωρου ναού με ανεικονική γραπτή διακόσμηση ενός μεγάλου διάλιθου,

¹² ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ – ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ 1991.

¹³ ΔΟΥΚΑΤΑ-ΔΕΜΕΡΤΖΗ 2008, 44 κ.ε.

Εικ. 3: Αποψη του Αρχοντικού Ταβανιώτη μετά την ολοκλήρωση των εργασιών αποκατάστασης

Εικ. 4: Τμήμα του τοπογραφικού του παραδοσιακού πυρήνα του οικισμού της Μαρώνειας με τη θέση των αρχοντικών Φωτιάδη (334), Περβανά (199), Μαργαρίτη (175) και Ταβανιώτη (178)

Εικ. 5: Άποψη του Αρχοντικού Μαργαρίτη (1999)

φυλλοφόρου σταυρού (τέλος 9ου – αρχές 10ου αι.), ενώ κάτω από το νότιο κλίτος του επισκοπικού ναού ήρθε στο φως ένας ακόμα μονόχωρος ναός(;)14. Ο Επισκοπικός ναός καθώς και μια έκταση 190 στρεμμάτων με τον οικισμό, προστατεύεται από το μεσοβυζαντινό τείχος, το οποίο φαίνεται ότι ακολουθεί αρχαιότερη οχύρωση που υπήρχε στην ίδια θέση για την προστασία του λιμανιού και του οικισμού.

Το 1307 η περιοχή της καταστράφηκε από τους Καταλανούς. Η πόλη καταλήφθηκε από τον Γαζή Εβρενός το β' μισό του 14ου αι. Η μεταφορά της κατοίκησης από την παραλία της Μαρώνειας, προς το εσωτερικό, στη θέση της σημερινής κωμόπολης (εικ. 1), τεκμηριώνεται από τον 15ο αι., ουσιαστικά όμως θα πρέπει να είχε αρχίσει από το τέλος του 13ου. Την πρώτη μαρτυρία για τον οικισμό στη νέα του θέση αποτελεί τμήμα κτητορικής επιγραφής του 1435/6, εντοιχισμένο στην κεντρική βρύση. Στη διάρκεια της μεταβυζαντινής περιόδου η Μαρώνεια διατήρησε τον χριστιανικό της χαρακτήρα, όπως και όλες οι παράλιες πόλεις της Θράκης. Βενετσιάνικη πηγή αναφέρει ότι το 1438-1439 γινόταν από το λιμάνι της εξαγωγή σύψης, η οποία προφανώς προερχόταν από την περιοχή των Σαπών15. Το παλιότερο τμήμα που διασώζεται από τον οικισμό με έκταση γύρω στα 250 στρέμματα βρίσκεται γύρω από την κεντρική πλατεία και επεκτείνεται βόρεια και ανατολικά. Το σημαντικότερο αυτό παραδοσιακό οικιστικό σύνολο υπήρξε δημιουργήμα της οικονομικής άνθησης του 19ου αι. και κυρίως του πρώτου μισού του, όταν οι Μαρωνίτες «άναπτυχθέντες ξενιτεύονται ήδη πάντες διενεργούντες

¹⁴ ΑΛΙΠΡΑΝΤΗΣ 1994.

¹⁵ KARADIMA-MATSA et al. 2005, 72.

Εικ. 6: Κατεδάφιση του Αρχοντικού Φωτιάδη (6.10.1999)

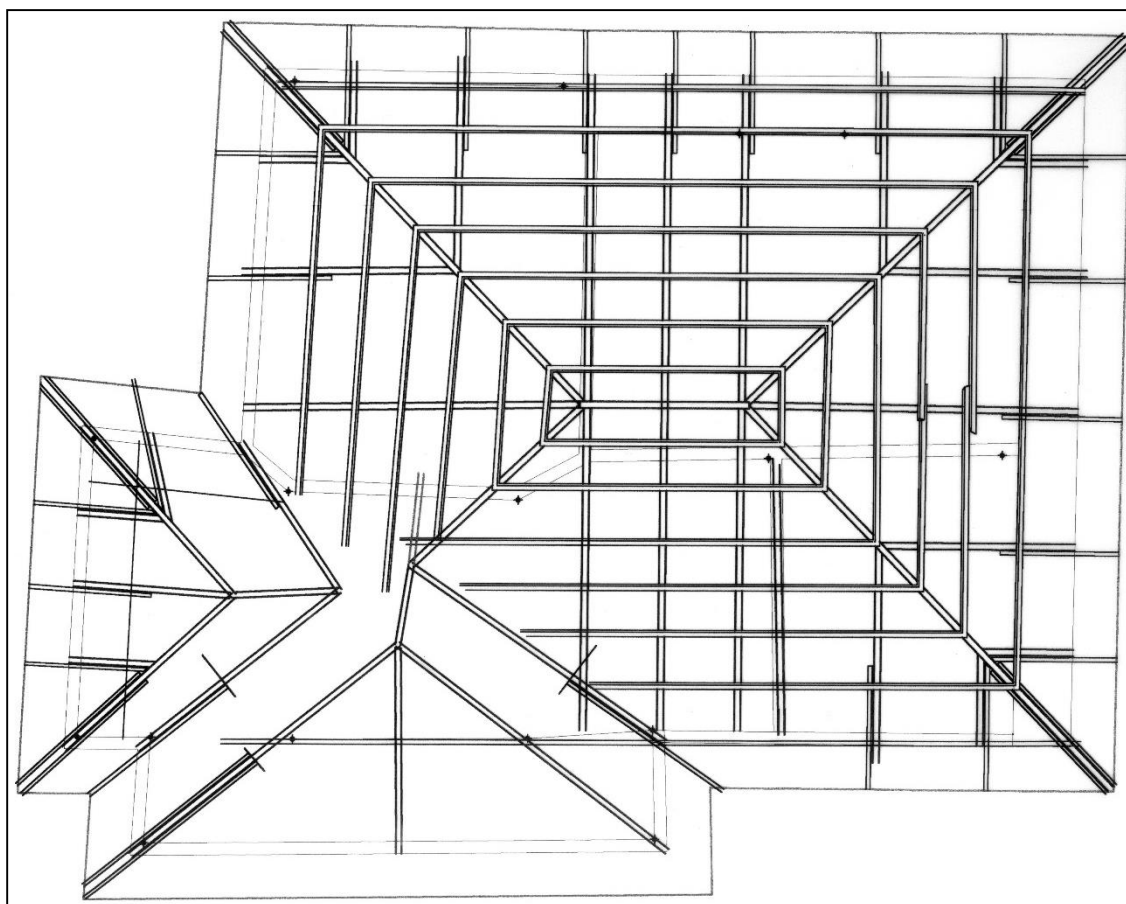
πρὸ πάντων τὸ ἐμπόριον τῶν καπνῶν εἰς διάφορα μέρη ὡς Κωνσταντινουπόλεως, ἄλλης Τουρκίας, Αἰγύπτου, Ῥωσσίας καὶ ἄλλων μερῶν»¹⁶, ὅπως γράφει το 1871 ὁ γιατρός Μ. Μελέρυτος. Ἡ οικονομικὴ ευρωστία τοῦ πληθυσμοῦ φαίνεται ἐπίσης με τὴν ἰδρυση σχολείου¹⁷ καὶ στα ἀφιερῶματα τῶν δυο ἐνοριακῶν ναῶν, τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Οἱ δυο ναοὶ ἀνήκουν στὸν τύπο τῆς ξυλόστεγης βασιλικῆς τῆς Τουρκοκρατίας καὶ χρονολογοῦνται στὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. Στὸν περιβάλλοντα χώρο τῶν δυο αὐτῶν ἐκκλησιῶν ἀναπτύχθηκαν μέχρι τὸ 1875 τὰ νεκροταφεῖα τοῦ οἰκισμοῦ. Ἀπὸ τὰ νεκροταφεῖα αὐτὰ διασώθηκαν ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές που χρονολογοῦνται τὴν περίοδο 1855-1867, τὰ ἐμμετρα ἐπιγράμματα καὶ ὁ γλυπτός διάκοσμος τῶν ὁποίων ἀντανακλοῦν τὸ ὑψηλὸ κοινωνικὸ καὶ οικονομικὸ ἐπίπεδο τῶν κατοίκων τῆς Μαρώνειας¹⁸. Οἱ κυρίαρχοι τύποι κατοικίας ἦταν δυο¹⁹. Ὁ ἀγροτικὸς τύπος που εἶναι διώροφο κτίριο ὀρθογώνιας κάτοψης καὶ πλατυμέτωπης ὀψης, κλειστὸ ἀπὸ τὶς τρεῖς πλευρές καὶ με τὴν τέταρτη πλευρά-ὀψη, συνήθως τὴ νότια, νὰ ἔχει ὅλα τὰ ἀνοίγματα στραμμένα πρὸς τὴν αὐλὴ (εἰκ. 2)²⁰. Πίσω στὴ σειρὰ βρίσκονται τὰ δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἐπικοινωνοῦν ἀπὸ τὸ χαγιάτι που βρίσκεται στὸ μπροστινὸ τμήμα τῆς οἰκοδομῆς καὶ συνήθως εἶναι ἀνοικτὸ πρὸς τὴν αὐλὴ. Τὰ διώροφα ἀρχοντικά (εἰκ. 3), που προέρχονται ἀπὸ τὸν προηγούμενο τύπο καὶ διατηροῦν πολλὰ στοιχεῖα τοῦ, ἔχουν κάτοψη ὀρθογώνια, σχήματος Γ, Π ἢ καὶ ἀκανόνιστου σχήματος, με τοὺς χώρους διαμονῆς νὰ διατάσσονται γύρω ἀπὸ τὸ χαγιάτι. Ἀποτελοῦν συνδυασμὸ ἀγροτικῶν

¹⁶ ΜΕΛΙΡΡΥΤΟΣ 1871, 26.

¹⁷ Βλ. ΜΑΜΩΝΗ 1988 καὶ ΚΑΤΣΑΡΗ-ΒΑΦΕΙΑΔΗ 2008. ¹⁸ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ 1981, 345-360.

¹⁹ Βλ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ 1976.

²⁰ Πρβλ. ΚΑΤΣΙΜΙΓΑΣ 1984, 261.

Εικ. 7: Αρχοντικό Ταβανιώτη, κάτοψη σκελετού της στέγης

και αστικών χαρακτηριστικών, τα τελευταία από τα οποία ισχυροποιούνται προς το τέλος του 19ου αι. Το ισόγειο και τμήμα του ορόφου είναι λιθόκτιστο χωρίς ανοίγματα²¹. Μεγάλο τμήμα του ορόφου είναι κατασκευασμένο από ξύλο με επίχρισμα ή επένδυση ξύλου, όπου, άλλοτε στις γωνίες και άλλοτε στο κέντρο της όψης εξέχουν οι κλειστοί εξώστες, τα σαχνισιά²² όπως είναι γνωστά²³. Τα σπουδαιότερα δείγματα (εικ. 4), που δεν διατηρούνται πια ή είναι ερειπιώνες σήμερα²⁴, ήταν σε χρονολογική σειρά, από τις αρχές μέχρι το τέλος του 19ου αι., τα αρχοντικά Φωτιάδη (334· πρώτες δεκαετίες του 19ου αι.)²⁵, Λεονταρίδη και Περβανά (175 και 199· μέσα 19ου αι.), και Μαργαρίτη (τελευταίες δεκαετίες του 19ου αι., εικ. 5)²⁶.

Το αρχοντικό Ταβανιώτη κτίστηκε ανάμεσα στα 1880 και 1885 από τον Παρράσιο Ταβανιώτη, ο οποίος ανήκε στους Μαρωνίτες που «ξενιτεύονται έκ τρυφεράς ηλικίας χάριν τοῦ ἐμπορίου των» και «έπανερχόμενοι ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν, ὅπου εἰσι διασκορπισμένοι, νυμφεύονται ἐν αὐτῇ, ... ὃ δὲ πρῶην γεωργὸς.

²¹ Πρβλ. ΣΚΑΡΛΑΤΙΔΟΥ και ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ. 1983

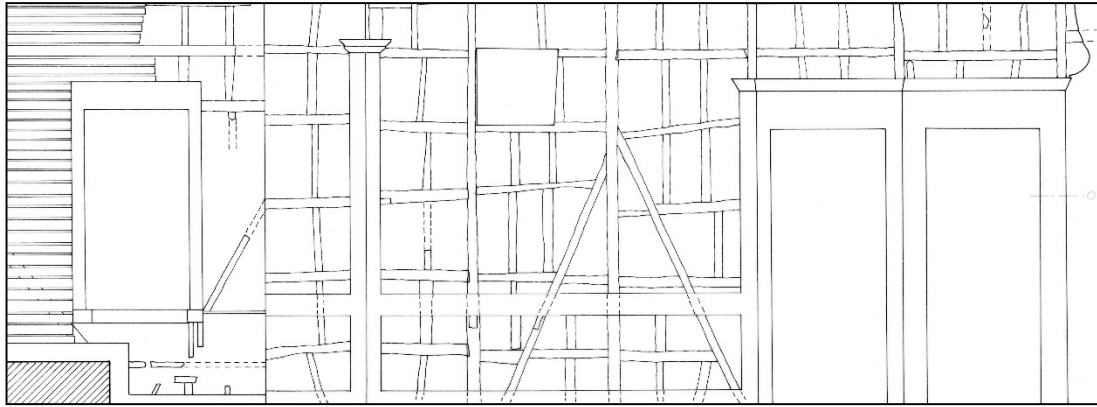
²² Βλ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ 1988.

²³ Βλ. ΚΙΖΗΣ 1994, 7.

²⁴ Δυστυχώς δεν κατέστη εφικτή η αποτροπή της καταστροφής αυτού του πλούτου, ο οποίος έπεσε θύμα της εγκατάλειψης και της στη συνέχεια κατάρρευσης ή κατεδάφισης, όπως φαίνεται και στη φωτογραφία της εικ. 6 με την κατεδάφιση του Αρχοντικού Φωτιάδη στις 6 Οκτωβρίου 1999.

²⁵ ΚΙΖΗΣ 1990, 58-60.

²⁶ ΔΙΖΕΣ 1998.

Εικ. 8: Αρχοντικό Ταβανιώτη, αποτύπωση τσατμάδων χώρου 2.01 στον όροφο

ἐκτὸς τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τὸν ἔμπορον ἐπαγγελλόμενος, ἐπιστρέφων πρὸς καιρὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ παροικίᾳ καὶ πατρίδι, δὲ διστάζει, ὅπως ἐπαναλάβῃ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔργα, ὡς τὸ τοῦ ξυλοκόπου, γεωργοῦ, ἀμπελουργοῦ ἢ ἰχθυοθήρα, καὶ πάλιν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ μεταβαίνων ἐξακολουθεῖ τὸ ἐπίκτητον αὐτοῦ ἐπάγγελμα»²⁷ μεταφέροντας ἓνα απόσπασμα ἀπὸ το γλαφυρὸ κείμενο τοῦ Μελίρρυτου. Αποτελεῖ ἀντιπροσωπευτικὸ παράδειγμα τῆς συνθετικῆς ἐνότητος ποὺ ἐμφανίζει ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς κατοικίας στὴ Δυτικὴ Θράκη καὶ τῆς ἐξέλιξης τῆς πλατυμέτωπης ἀγροτικῆς κατοικίας με «προστώο». Ἡ κάθετη προσθήκη στὸ πλατυμέτωπο ἀγροτικὸ σπῆτι ἐνὸς ἀκόμα δωματίου (τοῦ χαμωγιοῦ, **χώρος 1.03**) δίνει κάτοψη σχήματος Γ, με τὸ χαγιάτι (**χώρος 1.01**) νὰ συνδέει τὶς δύο κεραίες τῆς (εἰκ. 10). Ἡ ἴδια διάταξη ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὸν ὀρόφο (εἰκ. 11), ὅπου ὁμως ὁ ἐνιαῖος χώρος τοῦ κατωγιοῦ (χώρος 1.02) «διαλύεται» σε δύο ἀνεξάρτητους χώρους, τὴ σάλα, (**χώρος 2.02**) καὶ ἓνα ἀκόμα δωμάτιο (**χώρος 2.03**). Στὸ ἰσόγειο τὸ χαμῶι (**χώρος 1.03**) χρησιμοποιοῦνταν «για μαγείρεμα καὶ ἄλλες καλοκαιρινές ἐργασίες ἀπὸ τὴν ἀνοίξη ὡς τὴν ἐποχὴ με τὶς ἐλιές». Τὸ κατῶι (**χώρος 1.02**) εἶχε πατητήρι στὴ ΝΔ τοῦ γωνία, χτιστὰ ἀμπάρια γιὰ ἐλιές καὶ πιθάρια γιὰ κρασί καὶ λάδι. Οἱ τοῖχοι κατασκευάζονται ἀπὸ λιθοδομὴ στὶς δυτικὴ, βόρεια καὶ ἀνατολικὴ πλευρές, καὶ τσατμά. Τὰ δάπεδα εἶναι με σανίδια στὸ χαμῶι καὶ πλακόστρωση στὸ κατῶι καὶ τὸ χαγιάτι. Ἡ ξύλινη σκάλα ἔχει σχῆμα Γ καὶ, ὅπως εἶναι ὁ κανόνας, εἶναι τοποθετημένη στὴν ἀκρὴ τοῦ ἡμιυπαίθριου χώρου. Στὸν ὀρόφο ἡ δυτικὴ καὶ ἡ νότια πλευρές τοῦ χαγιατιοῦ καὶ τῆς σάλας προβάλλουν σε σαχνισιά, τὰ ὁποῖα υποστηρίζονται με ξύλινες ἀντηρίδες στὴ δυτικὴ πρόσοψη καὶ τρεῖς στύλους στὴ νότια ὄψη πρὸς τὴν αὐλὴ. Στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ χαγιατιοῦ ἡ προβολὴ τοῦ σαχνισιοῦ διαμορφώνει ἐσωτερικὰ ἀναβαθμὸ, τὸν σοφά. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἀπὸ λιθοδομὴ στὶς βόρεια καὶ ἀνατολικὴ πλευρές, τσατμάς στὶς μεσοτοιχίες (εἰκ. 8) καὶ στὸ βόρειο τοῖχο τῆς σάλας, καὶ μπαγδατί στὶς δυτικὴ καὶ νότια ὀψεις. Ἡ ξύλινη στέγη εἶναι τετράρριχτη στὸν κύριο οἰκοδομικὸ πυρήνα καὶ τρίρριχτη στὶς προεξοχές τοῦ χαγιατιοῦ δυτικὰ καὶ νότια με ἐνιαῖο ξύλινο «κεκλιμένο» γείσο καὶ ἐπικάλυψη ἀπὸ βυζαντινὰ κεραμίδια (εἰκ. 7).

²⁷ ΜΕΛΙΡΡΥΤΟΣ 1871, 28.

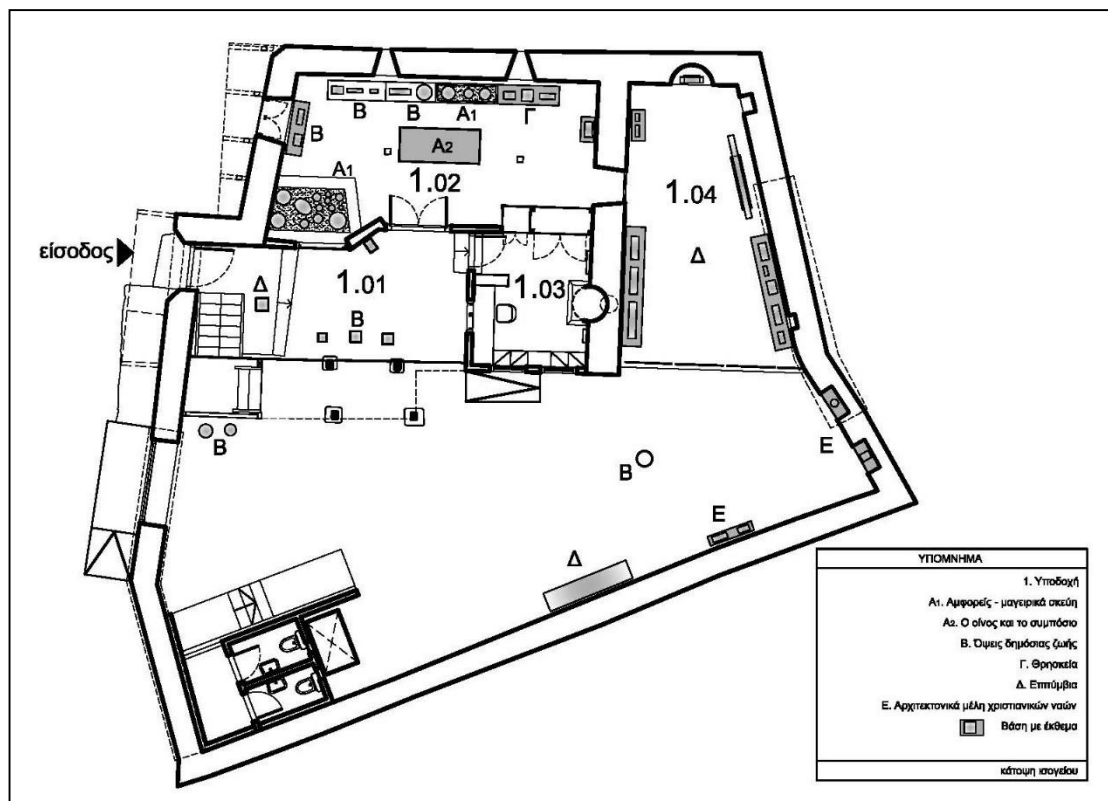
Εικ. 9: Αρχοντικό Ταβανιώτη, αποκατάσταση χώρου 1.03

Οι εργασίες αποκατάστασης (εικ. 9)²⁸ που έγιναν από τη ΙΘ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων μετά την αγορά του αρχοντικού από το Υπουργείο Πολιτισμού²⁹, περιέλαβαν πλήρη σχεδιαστική και φωτογραφική

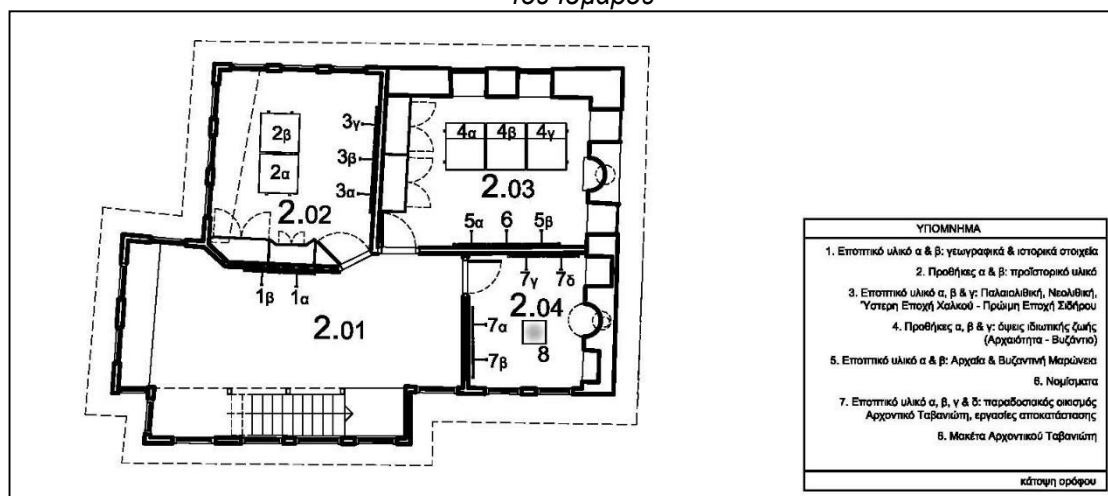
²⁸ Πρβλ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ 1980, ΝΟΜΙΚΟΣ 1999. Αριθμός οικοδομικής άδειας 49/2000. Η Μελέτη επισκευής – οικοδομικής αποκατάστασης συντάχθηκε κατά τους μήνες Απρίλιο-Ιούνιο 2000 από τους αρχιτέκτονες Π. Καλογερίδη και Κ. Ουδατζή και τους μηχανολόγους Γ. Λαγό και Κ. Σαρρόπουλο.

Εγκρίθηκε με την 1488/03.10.01 Απόφαση της 4ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων. Η επίβλεψη των εργασιών αποκατάστασης του κτιρίου έγινε από τον Π. Καλογερίδη και διαμόρφωσης του περιβάλλοντα χώρου από τον αρχιτέκτονα Ν. Σουλάκη. Στις οικοδομικές εργασίες, εκτός του συνεργείου των εργατοτεχνιτών (Χ. Αλτιπαρμάρης, Μ. Ιδρίς, Σ. Ισμαήλ, Β. Καλαϊτζίδης, Φ. Καρα Αλή Τζεμάλ, Ν. Καρταλάκης, Α. Κουλακτσίς, Α. Μολλά Οσμάν Χασάν, Ε. Μπαντουλίνα, Κ. Ντάγκος, Κ. Παγκοζίδου, Ζ. Ρεσήτ Χουσεΐν, Μ. Σαασι, Δ. Σαββίδης, Φ. Σερίφογλου, Α. Σταθουλίδης, Σ. Ταμπάκ, Λ. Τανανάκης, Α. Τοπκέβ, Γ. Τσουκαλάς, Χ. Χαλήλ, Χ. Χασάν Τσαούς, Χ. Χατζηβαΐρακτάρ, Τ. Χουσεΐν) που προσέλαβε η Εφορεία στο πλαίσιο του έργου, πήραν μέρος και οι εργολήπτες Α. Σαββανίδης και Κ. Καλδιριμτζής από Ξάνθη και Κομοτηνή αντίστοιχα, ενώ τις ηλεκτρικές εγκαταστάσεις – κλιματισμό επιμελήθηκε ο Ν. Τσιώνης. Η επισκευή-ανακατασκευή των ξυλοκατασκευών (πόρτες, παράθυρα, δάπεδα, εσωτερική σκάλα, ταβάνια) οφείλεται στον εξαιρετικό παραδοσιακό μαραγκό από την Κομοτηνή Α. Καρακατσίδα.

²⁹ Το έργο εκτελέστηκε σε δυο τμήματα με χρηματοδοτήσεις από τα ΠΕΠ ΑΜ-Θ 1994-9 και 2000-6 και υπεύθυνο τον Δ. Μάτσα και σημαντική βοήθεια από την τότε φύλακα της Μαρώνας Τ. Αγγουρούδη. Το πρώτο έργο είχε τίτλο «Αγορά, αποκατάσταση και επανάχρηση παραδοσιακού αρχοντικού στη Μαρώνα» και προϋπολογισμό 120.000.000 δρχ. Οι εργασίες αποκατάστασης άρχισαν στις 27.10.1999, αφού είχε προηγηθεί στις 02.07.99 η αγορά του αρχοντικού από το ΥΠΠΟ, και ολοκληρώθηκαν στις 28.12.2001. Το δεύτερο έργο που είχε τίτλο «Επανάχρηση παραδοσιακού αρχοντικού στη Μαρώνα: οργάνωση έκθεσης αρχαιοτήτων» (€ 550.000), άρχισε στις 23.08.2006 και ολοκληρώθηκε στις 30.12.08, ενώ οι εργασίες συντήρησης των εκθεμάτων ολοκληρώθηκαν στα εργαστήρια συντήρησης της ΙΘ΄ Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων τον Αύγουστο του 2009.

Εικ. 10: (πάνω), **11** (κάτω). Αρχοντικό Ταβανιώτη, κάτοψη ισογείου και ορόφου μετά τις εργασίες αποκατάστασης και μετατροπής σε διαχρονική έκθεση του πολιτισμού της Μαρώνιας και της περιοχής του Ισμάρου

Εικ. 12: Αρχοντικό Ταβανιώτη, νότια όψη, όπως διαμορφώθηκε μετά την ολοκλήρωση των εργασιών

αποτύπωση του κτιρίου,³⁰ αφαίρεση των μεταγενέστερων (1978) εξωτερικών αρμολογημάτων με τσιμεντοκονία από τις χρωματόκτιστες λιθοδομές και αντικατάστασή τους με νέο ασθενέστερο αρμολόγημα, το οποίο χρωματικά πλησιάζει αυτό της ανεπίχριστης αρχικά επιφάνειας στους αρμούς³¹.

³⁰ Το τοπογραφικό του οικοπέδου, οι κατώφεις ισογείου και ορόφου, η άνοψη οροφής ορόφου, οι όψεις, δυο τομές στους άξονες Α-Δ και Ν-Β και η κάτοψη-όψη-τομή του τζακιού ορόφου έγιναν τον Νοέμβριο του 1998 από τους αρχιτέκτονες Ξ. Γιαννάκη, Γ. Νιαούρη και Π. Καλογερίδη σε κλίμακες 1:100, 1:50 και 1:20. Οι αποτυπώσεις, οι οποίες έγιναν τον Δεκέμβριο του 1999 και τον Ιανουάριο του 2000 από τους αρχιτέκτονες Κ. Βασιλειάδη, Λ. Jakovljević, Γ. Παπαγιαννάκη και Α. Ζούγρη, περιέλαβαν αποτύπωση σε κλίμακα 1: 20 των *τσαμιάδων* του ισογείου (νότια όψη· βόρειος και ανατολικός τοίχος **χώρου 1.01**· νότιος τοίχος **χώρου 1.02**· βόρειος τοίχος **χώρου 1.03**) και του ορόφου (ανατολικός τοίχος **χώρου 2.01**· βόρειος τοίχος **χώρου 2.01**· νότιος τοίχος **χώρου 2.03**· βόρειος τοίχος **χώρου 2.04**), αποτύπωση πατητηριού **χώρου 1.02** ισογείου (κάτοψη-τομή, κλίμακα 1:20), αποτύπωση νότιου παραθύρου *σαχνισιού χώρου 2.01* ορόφου (όψη, τομή, κάτοψη σε κλίμακα 1: 10), κάτοψη διαδοκίδωσης οροφής (κλίμακα 1: 50) και κάτοψη-τομή ζευκτών στέγης (κλίμακα 1:50). Ακολουθεί τον Αύγουστο του 2000 νέα αποτύπωση του φέροντα οργανισμού της στέγης (κάτοψη στρωτήρων, κάτοψη ζευκτών – τεγίδων, κάτοψη στέγης, λεπτομέρεια ζευκτού, νοτιοδυτική αξονομετρία) σε κλίμακες 1:50, 1:40 και 1: 20, αποτύπωση ελαφρών τοιχοποιιών (βόρεια όψη, νότια όψη, δυτική όψη) σε κλίμακα 1:50 και γραφική αποτύπωση (κάτοψη ισογείου, κάτοψη ορόφου, άνοψη οροφής ορόφου, βόρεια όψη, νότια όψη, ανατολική όψη) σε κλίμακα 1:50 από τον αρχιτέκτονα Χ. Ασλανίδη και τη σχεδιάστρια Ε. Κοροστέλη οι οποίες παρήγαγαν σχέδια με χρήση του προγράμματος AutoCAD® 14.

³¹ Μετά επιτόπου δοκιμές κονιαμάτων με βάση τις συνθέσεις έτοιμων κονιαμάτων της εταιρείας «κουρασάνιτ» στη Θεσσαλονίκη, επιλέγεται κονίαμα για το εξωτερικό αρμολόγημα κονίαμα που βρίσκεται κοντά στο χρώμα της λάσπης, η οποία αποτελεί το συνδετικό υλικό των τοίχων: ποταμίσις άμμος, σκούρο τσιμέντο, ασβέστης, κεραμάλευρο, θηραϊκή γη, κίτρινη χώρα. Επειδή στις ΒΔ γωνία του σπιτιού Ταβανιώτη και εν μέρει στην κεντρική πόρτα έχει χρησιμοποιηθεί ασβεστοκονίαμα ως συνδετικό υλικό των γωνιόλιθων, για τις γωνίες επιλέγεται κονίαμα που αποτελείται από ποταμίσις άμμο, άσπρο τσιμέντο, ασβέστη, θηραϊκή γη. Τα κονιάματα που χρησιμοποιήθηκαν είναι σχετικά ήπια και χαρακτηρίζονται από αναστρεψιμότητα.

αντικατάσταση των σάπινων ξυλοδεσιών στις λιθοδομές³² αφαίρεση των νεότερων προσκτισμάτων της τελευταίας φάσης της χρήσης του κτιρίου· ενίσχυση ή αντικατάσταση των ξύλινων στύλων³³ που στήριζαν το σαχνισί της νότιας πλευράς· μερική ανακατασκευή των εσωτερικών και εξωτερικών τσατμάδων³⁴ μερική αντικατάσταση των εξωτερικών μπαγδατότοιχων³⁵ αντικατάσταση της παλιάς

Εικ. 13: Αρχοντικό Ταβανιώτη, άποψη του ημιυπαίθριου εκθεσιακού χώρου στην αυλή

³² Οι δομικές ξυλοδεσιές είναι από ξύλο δρυός ορθογώνιας διατομής διαστάσεων ca. 0,09X0,012 μ, ενώ οι εγκάρσιες, οι οποίες συνδέουν τις δομικές από ξύλο κέδρου (αποφλοιωμένα κλαδιά διαμέτρου ca. 0,07-0,09 μ).

³³ Επειδή δεν βρέθηκε στην αγορά δρυς χρησιμοποιήθηκε καστανιά Αγίου Όρους (διαστάσεων 0,15X0,15X3,50 μ)· ξύλο καστανιάς χρησιμοποιήθηκε επίσης για την κατασκευή του σκελετού της στέγης, καθώς επίσης και για τον σκελετό των τσατμάδων και μπαγδατότοιχων.

³⁴ Το πάχος του εξωτερικού επιχρίσματος που αποτελείται από άσπρο ασβεστοκονίαμα με λευκή κασικότριχα και άχυρο ως ενισχυτικό είναι 0,02-0,03 μ. Οι πέτρες πλήρωσης της ανακατασκευής είχαν αφαιρεθεί από τον παλιό τσατμά που καθαιρέθηκε, ενώ το είδος του κονιάματος που χρησιμοποιείται (λευκό ή κοκκινωπό ανάλογο με το κονίαμα του αρμολογήματος των λιθοδομών) εξαρτάται από το αρχικό συνδετικό κονίαμα, ασβεστοκονίαμα ή λάσπη. Πριν την εφαρμογή του επιχρίσματος τοποθετείται κοτετσόσυρμα, ενώ σε ύψος ca. 0,80 μ από το δάπεδο του χώρου 1.01 νότια της εισόδου στον **χώρο 1.03** έχει αφαιρεθεί ανεπίχριστο τμήμα διαστάσεων 0,50X0,60 μ, το οποίο θα αποτελέσει μάρτυρα της μορφής του τσατμά πριν την επίχριση.

³⁵ Τα πηχάκια αρχικής διατομής 0,05X0,015 μ καρφώθηκαν μέσα-έξω σε απόσταση 0,01 μ μεταξύ τους. Ο σοβατζής (Καλή Σαλή από Κομοτηνή) μας συμβούλεψε να αυξήσουμε τη μεταξύ τους απόσταση σε 0,015 μ και να περιορίσουμε το πλάτος τους (στην αρχική κατασκευή οι πήχεις είναι ακανόνιστοι με πλάτος που κυμαίνεται από 0,02 μέχρι 0,08 μ και πάχος 0,016 με 0,018 μ). Η σύνθεση του κονιάματος της πρώτης στρώσης του επιχρίσματος είναι 3 φτυάρια άσπρο τσιμέντο, 3 σακιά ασβέστης, 10 φτυαριές άμμος, 1 κύπελλο Ceresit CC93, ½ κύπελλο NEOTEX CEBEX, 4 χούφτες (δυο χεριών) κασικότριχα (διαφόρων χρωμάτων, γιατί αυτή βρήκαμε στην Κομοτηνή). Η κασικότριχα ψιλοκόβεται και ξανοίγεται. Η ανάμειξη της γίνεται τμηματικά: μια χούφτα αναμειγνύεται με 4-5 φτυάρια άμμο. Το πρώτο χέρι είναι πολύ λεπτό με πάχος μέχρι 0,002 μ. Το πάχος του μπαγδατότοιχου μαζί με την πρώτη στρώση του επιχρίσματος είναι 12 εκ. Στον **χώρο 2.01**, λίγο πιο πάνω και ανάμεσα στα δυο παράθυρα του δυτικού μπαγδατότοιχου του σαχνισιού έχει αφαιρεθεί ανεπίχριστος χώρος διαστάσεων 0,50X0,60 μ. για τον ίδιο λόγο, όπως και στην περίπτωση του δυτικού τσατμά του **χώρου 1.03** που αναφέρθηκε ήδη. Στον **χώρο 1.01** Δ το συνδετικό υλικό τσατμά είναι λάσπη 7.5YR 5/6-4/6 strong brown. Το πάχος του επίσης από λάσπη επιχρίσματος ενισχυμένου με άχυρα (10YR 5/6 yellowish brown) είναι 0,02-0,025 μ. Ακολουθεί λευκό λεπτό στρώμα (ασβέστης). Στον **χώρο 1.02**, ο βόρειος τοίχος έχει επίχρισμα από κίτρινη λάσπη ενισχυμένη με άχυρα 10YR 6/6 brownish yellow και συνδετικό υλικό λάσπης 10YR 5/4 yellowish brown.

ξύλινης στέγης³⁶ μ' ένα ακριβές της αντίγραφο³⁷ σύμφωνα με τη βασική αρχή της επέμβασης, ακολουθήθηκε πιστά η αρχική κατασκευή κάνοντας χρήση των ίδιων κατά το δυνατό υλικών και τεχνικών κατασκευής (π.χ. τα χειροποίητα προ- βιομηχανικά καρφιά κατασκευάστηκαν από έναν παραδοσιακό Μουσουλμάνο σιδερά στην

Κομοτηνή)³⁸ αντικατάσταση των κεραμιδιών της στέγης με καινούργια βυζαντινά κεραμίδια· αποκατάσταση των σαχνισιών της δυτικής όψης που είχαν «καθίσει» και αντικατάσταση των σάπιων ξύλινων αντηρίδων³⁹ ανακατασκευή κουφωμάτων⁴⁰ και ξύλινης σκάλας⁴¹, επισκευή ξύλινων δαπέδων⁴² και ταβανιών ορόφου· αποκατάσταση τζακιών αποκατάσταση της αυλής και επισκευή του περιβόλου της.

Για τη νέα λειτουργία⁴³ του κτιρίου δημιουργήθηκε ένας ημιυπαίθριος εκθεσιακός χώρος (χώρος 1.04) στο ανατολικό τμήμα της αυλής και κατασκευάστηκε μια μικρή τουαλέτα στη νοτιοδυτική της γωνία.

³⁶ Ο αρχιτέκτονας Χ. Ασλανίδης παρατήρησε προχειρότητα στην κατασκευή τμημάτων της στέγης σε σχέση με την αρκετά επιμελημένη κατασκευή του υπόλοιπου κτιρίου, και αποκλίσεις στη χάραξη από τις βασικές αρχές των χαράξεων τετράρριχτων στεγών στο τμήμα των αρχιτεκτονικών προεξοχών (σαχνισιά). Η στέγη αποτελείται από στρωτήρες διατομής 0,07Χ0,07μ που είναι τοποθετημένοι ανά 0,30-0,50μ, κάθετα στον μεγάλο άξονα των χώρων. Στηρίζονται στο περιμετρικό ταμπάνι (ο πάνω στρωτήρας του ξύλινου σκελετού) των ελαφρών τοιχοποιιών και στην ανώτερη στρώση των ξυλοδέσμων (χατίλια) των λιθοδομών. Πάνω στους στρωτήρες υπάρχει ένα οριζόντιο σύστημα ελκυστήρων (κατωμαχίες) αντίστοιχης διατομής προσανατολισμένο στις διχοτόμους των γωνιών του κτιρίου και στις μεσοκαθέτους των στρωτήρων, στις θέσεις που βρίσκονται τα υπερκείμενα ημίζευκτα της ανατολικής πλευράς και μόνο τα ημίζευκτα των υδροκριτών των υπολοίπων. Η στέγη στηρίζεται σε τρία ζευκτά, 7 γωνιακά ημίζευκτα στις θέσεις των υδροκριτών και ελεύθερες παραλλαγές των μαστόρων, σε προκαθορισμένο όμως σενάριο, για τη στέγαση των αρχιτεκτονικών προεξοχών. Οι διατομές των ζευκτών είναι 0,12-0,15Χ0,08μ για τους γωνιακούς αμείβοντες (μαχίες, τσιμπίδια, μακάσια), 0,10Χ0,08μ για τους υπόλοιπους αμείβοντες και τις λοξές αντηρίδες (ντεστέκια), 0,12Χ0,04μ για τους ελκυστήρες και 0,10Χ0,07μ για τις οριζόντιες αντηρίδες.

Αμείβοντες, λοξές και οριζόντιες αντηρίδες συνδέονται μεταξύ τους με εντορμίες και καρφιά, ενώ τα υπόλοιπα στοιχεία μόνο με καρφιά. Ο κορφιάς (μαχιάς) έχει διατομή 0,10Χ0,07μ και οι τεγίδες 0,07Χ0,05μ. Η προεξοχή της στέγης που φέρει και την τελευταία τεγίδα στηρίζεται σε προβόλους (σατσάκια) διατομής 0,05Χ0,05μ, διπλούς στους αμείβοντες των γωνιακών ημιζεύκτων και μονούς στους υπόλοιπους αμείβοντες. Τα σημεία τομής (και σύνδεσης) των ημιαμειβόντων με τους υδροκρίτες (κορφιάδες) από τη μια και με τις γραμμές απορροής (ντερέδες) από την άλλη, υποστηρίζονται με κατακόρυφες, στη θέση των απόντων ορθοστατών (μπαμπάδων) ή λοξές αντηρίδες, οι οποίες πατούν στους στρωτήρες. Η αποτύπωση της στέγης οδήγησε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε μια φάση ανακατασκευής με χαμηλότερης ποιότητας υλικά (λεύκα χωρίς κατεργασία) σε σχέση με την αρχική (προσεκτική επιλογή δρυός, καστανιάς, πεύκου με επιμελημένη κατεργασία). Η σχέση ανάμεσα στα χαμηλής ποιότητας υλικά και στην έλλειψη επαρκούς εμπειρίας των μαστόρων ανακατασκευής πιθανώς οφείλεται στον μαρασμό που ακολούθησε την οικονομική άνθηση της Μαρώνειας.

³⁷ Για τον σκελετό της στέγης χρησιμοποιείται καστανιά Αγίου Όρους· τα καθρόνια και τα πετώματα είναι από πεύκο Τσεχίας· οι περιμετρικές προεξοχές είναι δρύινες με πέτσωμα της αστρέχας από καστανιά.

³⁸ Τα γυφτόκαρφα μήκους 0,20μ κατασκευάστηκαν σιδηρουργείο του Αμέτ Μεμέτ του Μεμέτ (οδός Αγχιάλου 7, Κομοτηνή).

³⁹ Χρησιμοποιήθηκε δρυς.

⁴⁰ Οι εξώπορτες προς τον **χώρο 1.01** και την αυλή ανακατασκευάστηκαν από καστανιά, οι δυο πόρτες από τον **χώρο 1.01** προς τους **χώρους 1.02** και **1.03** από Σουηδική ξυλεία και τα παράθυρα στο ισόγειο και τον όροφο από οξιά.

⁴¹ Η σκάλα ανακατασκευάστηκε από δρυ.

⁴² Τμήμα του ξύλινου πατώματος του ορόφου κατασκευάστηκε με νέα δρύινα πατωσάνιδα.

⁴³ Πρβλ. ΚΑΜΠΟΥΡΗ 1999.

Εκτός του χώρου 1.04, για τις ανάγκες της έκθεσης με θέμα Η Μαρώνεια και ο Ίσμαρος από τα Προϊστορικά μέχρι τα Νεότερα Χρόνια⁴⁴, όπως εκτέθηκε στην αρχή του κειμένου αυτού, χρησιμοποιούνται κυρίως οι ισόγειοι χώροι 1.02 και 1.01 και η αυλή, ενώ ο όροφος φιλοξενεί εποπτικό υλικό και ευρήματα από τα προϊστορικά μέχρι τα νεότερα χρόνια⁴⁵. Η επίσκεψη αρχίζει απ' τον όροφο όπου ο επισκέπτης ενημερώνεται αρχικά για τη γεωγραφία και την ιστορία της περιοχής και της αρχαιολογικής έρευνας (χώρος 2.01)· στη συνέχεια ευρήματα και εποπτικό υλικό τον εισάγουν στην προϊστορία της περιοχής του Ισμάρου (χώρος 2.02), στην ιδιωτική ζωή στην Αρχαιότητα και τους Βυζαντινούς χρόνους (χώρος 2.02), ενώ σε ειδική προθήκη εκτίθεται επιλογή αντιπροσωπευτικών νομισμάτων από ανασκαφές και περισυλλογές στην περιοχή· τέλος, στον χώρο 2.04, υπάρχει μια μακέτα⁴⁶ του Αρχοντικού Ταβανιώτη και εποπτικό υλικό που σχετίζεται με τον παραδοσιακό οικισμό της Μαρώνειας, το ίδιο το αρχοντικό και τις εργασίες αποκατάστασής του. Η έκθεση στο ισόγειο (χώροι 1.01, 1.02, 1.04 και αυλή) διαρθρώνεται θεματικά σε πέντε ενότητες: αμφορείς-μαγειρικά σκεύη, ο οίνος και το συμπόσιο, όψεις της δημόσιας ζωής, θρησκεία, επιτύμβια (επιτύμβιες στήλες, επιτάφιας πλάκες, επιγράμματα και νεκρόδειπνα, από την Ελληνιστική, Ρωμαϊκή και Βυζαντινή Μαρώνεια) και αρχιτεκτονικά μέλη χριστιανικών ναών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΛΙΠΡΑΝΤΗΣ, Θ. Χ. 1994. Βυζαντινή Μαρώνεια: ανασκαφή στον Άγιο Χαράλαμπο Α'. Θεσσαλονίκη.
- ALRAM-STERN, E. 1996. Das Neolithikum in Griechenland mit Ausnahme von Kreta und Zypern (Die Ägäische Frühzeit, 2. Serie, Forschungsbericht 1975-1993): Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- AMMERMAN, A. J., N. EFSTRATIOU και E. ADAM. 1999. "First evidence of Palaeolithic finds in Aegean Thrace." Στο BAILEY et al. (επιμ.), 211-215.
- AMMERMAN, A. J., N. EFSTRATIOU, M. NTINOU, K. PAVLOPOULOS, R. GABRIELLI, K. D. THOMAS και M. A. MANNINO. 2008. "Finding the early Neolithic in Aegean Thrace: the use of cores." *Antiquity* 82: 139-150.
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ, Μ. 1980. «Μελέτη αναστήλωσης και αναπαλαίωσης κτιρίου Λαογραφικού Μουσείου Κομοτηνής». Θρακική Επετηρίδα 1, 307-312.
- BAILEY, G. N., E. ADAM, E. PANAGOPOULOU, C. PERLÈS και K. ZACHOS (επιμ.). 1999. The Palaeolithic Archaeology of Greece and Adjacent Areas, Proceedings of the ICOPAG Conference, Ioannina, September 1994 (British School at Athens Studies 3). London: British School at Athens.
- ΔΙΖΕΣ, Β. 1988. Συντήρηση και Αξιοποίηση παραδοσιακού οικισμού Μαρώνειας. Κομοτηνή: Νομαρχία Ροδόπης, Τμήμα Πολεοδομίας.

⁴⁴ Τη μουσειολογική μελέτη (οργάνωση έκθεσης και αρχαιολογική τεκμηρίωση) συνέταξαν οι αρχαιολόγοι της ΙΘ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και 12ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (με αλφαβητική σειρά) Σ. Δουκατά, Μ. Ζορμπά, Ρ. Ilieva, Χ. Καραδήμα, Ν. Κοκκοτάκη, Ζ. Λέου, Δ. Μάτσας, Α. Μουσιώνη, Α. Ντονάς, Α. Σαλίου, Μ. Τασακλάκη και Α. Τσόκα· τη μουσειογραφική μελέτη, σε συνεργασία με τους παραπάνω, οι αρχιτέκτονες Ν. Σουλάκης και Θ. Δούνας· στον Ν. Σουλάκη οφείλονται η σχεδίαση του στεγάστρου του ημιυπαίθριου χώρου, της εισόδου για ΑμεΑ, των προθηκών και του εξοπλισμού του ισόγειου, των προθηκών και των φορέων του εποπτικού υλικού στον όροφο. Η συντήρηση των εκθεμάτων και αρχιτεκτονικών στοιχείων του αρχοντικού έγινε από τους Χ. Αχμέτ, Ε. Βασιλειάδου, Ή. Βελτισίδη, Μ. Δάρρα, Δ. Καπιζιώνη, Ε. Καραούστα, Δ. Κολέτσα, Ε. Κουκουβέτσιου, Ε. Λαϊνίδου, Μ. Μαυρίδη, Χ. Μουρατίδη, Π. Τζενετάκη, Ι. Χριστοδούλου και Α. Χριστοφόρου. Η αρχαιολογική φωτογράφιση από τους Θ. Παπαδόπουλο και Σ. Στουρνάρα. Το αρχαιολογικό σχέδιο εκπονήθηκε από τον σχεδιαστή της ΙΘ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Χ. Σισμανίδη. Τα κείμενα εποπτικού υλικού και πληροφοριακές πινακίδες αντικειμένων συντάχθηκαν από τους Σ. Δουκατά, Χ. Καραδήμα και Δ. Μάτσα. Οι μεταφράσεις στα Αγγλικά έγιναν από τους Ή. Hardy, Ντ. Καζάζη και Δ. Μάτσα. Η κατασκευή των πληροφοριακών πινακίδων οφείλεται στους Δ. Αδαμίδη και Ν. Παντελαίο. Η σχεδίαση του εντύπου πληροφόρησης και των εποπτικών πινακίδων στους Χ. Παπαθεοδώρου και Χ. Τσολερίδη και η εκτύπώσεις στον Δ. Καφετζή και ANGLO HELLENIC AE αντίστοιχα. Τέλος, η ομότιπλη με την έκθεση παραγωγή του dvd έγινε από την ICON PLUS σε κείμενο Δ. Μάτσα, Χ. Καραδήμα και Σ. Δουκατά με επιστημονικούς συνεργάτες (κατ' αλφαβητική σειρά) τους Σ. Δουκατά, Ν. Ευστρατίου, Ρ. Ilieva, Γ. Καραδέδο, Χ. Καραδήμα, Ν. Κοκκοτάκη, Ζ. Λέου, Δ. Μάτσα, Α. Μουσιώνη, Α. Παντή, Α. Σαλίου, Δ. Τριαντάφυλλο, Α. Τσόκα και Μ. Φωτιάδη· αφηγητή τον Κ. Αποστολίδη, μουσική του Γ. Αιόλου και φωτογραφία- σκηνοθεσία του Δ. Μουρτζόπουλου.

⁴⁵ Το εμβαδόν των εσωτερικών χώρων είναι 147,7 μ² (ισόγειο 44,5 μ², WC 10,9 μ², όροφος 92,3 μ²), των ημιυπαίθριων 54,8 μ² (ισόγειο 27,9 μ², WC 26,9 μ²), των υπαίθριων 101,6 μ².

⁴⁶ Κατασκευή Ν. Παντελαίου.

- ΔΟΥΚΑΤΑ-ΔΕΜΕΡΤΖΗ, Σ. 2008. Παληόχωρα Μαρώνας: η ανασκαφή της παλαιοχριστιανικής βασιλικής και του μεσοβυζαντινού οικισμού. Καβάλα: Υπουργείο Πολιτισμού, 12η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.
- EFSTRATIOU, N. 1996. "New Investigations in Thrace." Στο ALRAM-STERN, 567-580. EFSTRATIOU, N. και A. J. AMMERMAN. 2004. "Survey in Aegean Thrace: exploring the landscape." Στο Archaeological Field Survey in Cyprus: Past History, Future Potentials. Proceedings of a Conference held by the Archaeological Research Unit of the University of Cyprus, 1-2 December 2000 (British School at Athens Studies 11), (επιμ.), M. IACOVOU, 183- 190. London: British School at Athens.
- ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ, Ν. και Μ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ. 2000. «Η έρευνα σ' ένα προϊστορικό λατομείο πυριτόλιθου στη Θράκη – τα πρώτα αποτελέσματα». ΑΕΜΘ 12, 1998: 31-40.
- FOTIADIS, M. 2008. Petrota Surveying Palaeolithic & Neolithic Stone Sources in Greece: <http://petrotasurvey.hist-arch.uoi.gr/>.
- KARADIMA-MATSA, C., F. BLONDÉ και M. PICON. 2005. « L' alun de Macedoine ». Στο L' Alun de Méditerranée, Colloque International, Naples - Lipari 4-8 juin 2003, (επιμ.) P. BORGARD, J.-P. BRUN και M. PICON, 69-75. Naples/Aix-en-Provence: Collection du Centre Jean Bérnard 23.
- ΚΑΜΠΟΥΡΗ, Ε. 1999. «Νέες χρήσεις σε ιστορικά κτήρια: Παραδείγματα επανάχρησης ιστορικών κτισμάτων της Χαλκιδικής». ΑΕΜΘ 11, 1997: 495-506.
- ΚΑΤΣΑΡΗ-ΒΑΦΕΙΑΔΗ, Τ. 2008. 1908-2008: Χατζέιος Σχολή, 100 χρόνια ιστορίας. Μαρώνας: Δήμος Μαρώνας.
- ΚΑΤΣΙΜΙΓΑΣ, Κ. 1984. «Αναζητώντας την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των αγροτικών οικισμών του νομού Ροδόπης». Θρακική Επετηρίδα 5: 247-286.
- ΚΙΖΗΣ, Γ. 1990. Θράκη (Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική). Αθήνα: «Μέλισσα». ΚΙΖΗΣ, Γ. 1994. Πηλιορείτικη οικοδομία. Αθήνα: Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ.
- ΚΟΣΙΑΡΗΣ, Γ. και Κ. ΜΙΧΑΗΛ. 2009. Μαρώνας. Αθήνα: Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών.
- ΜΑΜΩΝΗ, Κ. 1988. «Η εκπαιδευτική και φιλανθρωπική αδελφότης Κωνσταντινουπόλεως και τα σχολεία της Θράκης». Στο Η Ιστορική, Αρχαιολογική και Λαογραφική Έρευνα για τη Θράκη: Πρακτικά Συμποσίου στην Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, 5-9 Δεκεμβρίου 1985, 215-230. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.
- ΜΕΛΙΡΡΥΤΟΣ, Μ. 1871. Περιγραφή ιστορική καὶ γεωγραφική ὑπ' ἐκκλησιαστικὴν ἔποψιν τῆς θεοσώστου ἐπαρχίας Μαρωνείας. Κωνσταντινούπολις.
- ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. Κ. 1976. «Συμβολή στην τυπολογία της βορειοελλαδικής κατοικίας». Στο Β' Συμπόσιο Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού Χώρου (Ήπειρος-Μακεδονία-Θράκη), Κομοτηνή, 19-22 Μαρτίου 1975, 289-327. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. 1988. Οι αρχιτεκτονικές προεξοχές, το "Σαχνισί". Συμβολή στη μελέτη της Ελληνικής Κατοικίας. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
- ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ, Γ. 1961. Αρχαιολογικές Έρευνες στη Θράκη 1959-1960. Θεσσαλονίκη: Δημοσιεύματα της Θρακικής Εστίας Θεσσαλονίκης.
- ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ, Γ. 1963. «Αρχαιολογικά Έρευναι ἐν Θράκη». ΑΔ 17 (1961/62) Β' – Χρονικά: 258-261.
- ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ, Χ. – Γ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ. 1991. Σύναξη Μαρώνας. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα. ΝΟΜΙΚΟΣ, Μ. Ε. (επιμ.). 1999. Restoration Rehabilitation of Historic Buildings and Towns 18th – 20th Century in the Balkans. Thessaloniki: Technical Chamber of Greece.
- ΠΑΝΤΗ, Α. και Μ. ΜΥΤΕΛΕΤΣΗΣ. 2008. «Ανασκαφή στο σπήλαιο 'Πολυφήμου' Μαρώνας Νομού Ροδόπης: προκαταρκτική έρευνα». ΑΕΜΘ 20, 2006: 21-29.
- ΠΑΝΤΗ, Α. και Β. ΜΠΑΧΛΑΣ. 2010. «Ανασκαφή στο σπήλαιο 'Πολυφήμου' Μαρώνας Ν. Ροδόπης κατά το 2007». ΑΕΜΘ 21, 2007: 465-470.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ, Δ. 1981. «Επιτύμβια επιγράμματα νεώτερων χρόνων από το χώρο της Θράκης». Θρακική Επετηρίδα 2: 341-387.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ, Δ., Ν. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ και Κ. ΚΑΛΛΙΝΤΖΗ. 1987. «Δοκιμαστική ανασκαφική έρευνα στον προϊστορικό οικισμό Προσκυνητών Ροδόπης». Έργον: 50-53.
- ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ, Ε. 1973. «Αρχαιολογικά έρευναι ἐν Θράκη». ΠΑΕ 1971: 86-118. ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ-ΠΕΝΤΑΖΟΣ, Ε. 1974. «Προϊστορικοί άκροπόλεις ἐν Θράκη». ΠΑΕ 1972: 86-93. PSOMA, S., C. KARADIMA και D. TERZOPOULOU. 2008. The coins from Maroneia and the classical city at Molyvoti (Μελετήματα 62). Athens: Κέντρον Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητος, Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών.
- ΣΚΑΡΛΑΤΙΔΟΥ, Ε. και Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ. 1983. «Η οικογένεια και το αρχοντικό Παμουκτσόγλου στα Άβδηρα». Θρακικά Χρονικά 38: 207-219.
- ΦΩΤΙΑΔΗΣ, Μ., Δ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ και Ν. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ. 2003. «Πετρωτά Θράκης: προϊστορικό λατομείο πυριτόλιθου». ΑΕΜΘ 15, 2001: 9-18.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Δημήτρης Μάτσας (dmatsas@culture.gr, dmatsas@hol.gr) είναι αφυπηρετήσας αρχαιολόγος του Υπουργείου Πολιτισμού. Σπούδασε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών του οποίου είναι και διδάκτωρ. Υπηρέτησε στη Θράκη από το 1980, όπου ασχολήθηκε κυρίως με τη Νεολιθική περίοδο, τη Μέση Χαλκοκρατία και τη λατρεία στο Ιερό των Μεγάλων Θεών της Σαμοθράκης. Στο πλαίσιο μιας διαχρονικής προσέγγισης στα μνημεία, εργάστηκε επίσης σε θέματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της διάσωσής της στη Σαμοθράκη και τη Μαρώνεια.